

ZVONÍ!

číslo 3

**Nejdříve jsme
netušili, co nás
s Martinkou čeká**

Reportáž ze školy, která přijala
dítě s Downovým syndromem

**Hyperaktivita
je nejsilnější
u dětí školního věku**

ADHD - čtyři písmena, která v současnosti
straší české školy. O co jde?

**Děti se přizpůsobily dobře,
to my jsme zůstali stát**

Rozhovor s ministrem Marcelem Chládkem
o budoucnosti českého školství

1.2 Vysvědčení pro základní

Ročník:

Školní rok:

2013/2014

VYSVĚDČENÍ

list A

Nedílnou součástí tohoto vysvědčení

vysvědčení-list B.

Jméno a příjmení:

Čížek

Školník

Datum narození:

Místo narození:

Rodné číslo:

I. pololetí

II. pololetí

Povinné předměty

3

23. listopadu - list A, B

Najít školu pro dítě?
Zní to možná banálně.
Ale ne pro rodiče
Martinky, která se
narodila s Downovým
syndromem.

Ministr Chládek
v rozhovoru před-
stavuje svoje plány,
kterými chce měnit
české školství.

Radost z učení
patří mezi nejsilnější
motivační prvky.
A co známky?

10

Maminka Martinky
vypráví o důvodech,
které ji vedly
k rozhodnutí umístit
dceru do běžné školy.

12

15

16

Co to je ADHD a jak
přistupovat k dětem,
které trpí poruchami
pozornosti?

Strategie vzdělávací
politiky ukazuje cestu,
kterou by se české
školství mělo ubírat
v dalších šesti letech.

20

obsah

Děti se přizpůsobily době, to my jsme zůstali stát. 4

Rozhovor s ministrem Marcelem Chládkem o budoucnosti českého školství.

Dětem se dostane potřebné podpory i bez diagnózy 9

Analýza Lenky Felcmanové k novele školského zákona.

Nejdřív jsme netušili, co nás s Martinkou čeká. 10

Reportáž ze školy, která přijala dítě s Downovým syndromem.

Přáli jsme si, aby dcera měla stejné možnosti, jako ostatní . . 12

Proč maminka Martinky chce, aby její dcera chodila na běžnou ZŠ.

Systém známkování může děti připravit o radost z učení 15

Komentář Kateřiny Lánské na téma: Jak správně motivovat děti.

Strategie 2020 pojmenovává slabiny našeho školství 16

Komentář ke Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2020.

Co si myslíte o navržené Strategii vzdělávací politiky? 18

Čtyři pohledy na dokument, který určuje směřování školství na dalších 6 let.

Hyperaktivita je nejsilnější u dětí školního věku 20

ADHD - čtyři písmena, která v současnosti straší české školy. O co jde?

editorial

Vážení přátelé,

rádi bychom Vám představili třetí číslo časopisu Zvoní!, které vychází jako součást projektu „Pojďte do školky!“. V úvodním rozhovoru hovoří ministr školství Marcel Chládek o důvodech zavedení povinného roku předškolního vzdělávání i o podpoře pedagogů a hodnocení jejich práce. Protože ke konci května dostala veřejnost do rukou dokument Strategie vzdělávací politiky v ČR do roku 2020, zeptali jsme se několika odborníků z oblasti inkluzivního vzdělávání, co na ministerské plány říkají. Důkladně se také věnujeme tématu změny podpory pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, čili § 16 návrhu školského zákona. Lenka Felcmanová vysvětluje, jak se novela zákona promítne ve školách. Také bychom Vás rádi upozornili na reportáž z brněnské ZŠ Jasanová, která je dobrým příkladem toho, že se žáků, kteří naši větší podporu potřebují, nemusíme obávat.

Příští číslo Zvoní! vyjde v září. V elektronické podobě si jej můžete objednat na adrese: martin.kovalcik@clovekvitisni.cz. Přeji Vám příjemné čtení.

Kateřina Lánská

NOVELU ŠKOLSKÉHO ZÁKONA A STRATEGII VZDĚLÁVACÍ POLITIKY, které připravuje MŠMT ke schválení, bereme jako první pomyslnou vlaštovku.

Po ní však musí „přiletět“ další, jinak se jara nedočkáme.

Foto: CC, 2themadbirdlady

KOMENTÁŘ **Blýská se na lepší časy, nebo jen přiletěla první vlaštovka?**

Je za námi další školní rok a s ním přichází hodnocení toho, co se povedlo i toho, v čem máme ještě rezervy. Jakou známku by tak asi na svém vysvědčení vidělo české školství? Neziskové organizace sdružené v projektu „Pojďte do školky!“ si dovolily takové vysvědčení vystavit. Celkově vyšla trochu horší trojka.

Nechceme však, aby toto hodnocení bylo bráno jako laciná kritika práce druhých. Bylo by to pokrytecké. Už jen proto, že i my jsme součástí systému českého školství, byť okrajovou. Tři mínus bereme jako odrazový můstek do budoucna. A pev-

ně věříme, že příští rok to bude minimálně o kousek lepší. My pro to uděláme vše, co je v našich silách.

Mírnou dávku optimismu nám dávají dva zásadní dokumenty, které nyní předkládá ministerstvo školství ke schválení. Jedná se o novelu školského zákona a Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2020. Jejich podrobnější rozbor naleznete na následujících stránkách, celkově však stojí za zmínku fakt, že oba tyto plány přežily nástup nové vlády. V minulosti bohužel platilo, že s novým ministrem se začíná tak trochu od nuly.

Stejně tak chci věřit, že při tvorbě podobných strategických plánů se bude nadále prohlubovat spolupráce ministerstva s odbornou veřejností. Tak jako by ředitelé a učitelé měli vnímat rodiče jako své partnery, tak i ministerstvo by si mělo cenit názorů lidí z „terénu“ a nebrat jejich postřehy jako kritiku své práce. Vždyť máme stejný cíl - kvalitní vzdělání pro všechny děti, které české školy navštěvují. Chceme proto věřit, že se tímto začalo blýskat na lepší časy, že po této první vlaštovce přiletí další. Protože, jak víme, jedna vlaštovka jaro nedělá.

Martin Kovalčík

ANKETA **Jakou známku byste dali na vysvědčení českému školství?**

Právě končící školní rok vybízí k menší rekapitulaci a hodnocení. Poprosili jsme proto partnerské organizace, které se podílejí na projektu „Pojďte do školky!“, aby si zkusily zahrát na přísné pedagogy a vystavily vysvědčení českému školství. Zde jsou výsledky.

3-	Veronika Vaňková, IQ Roma servis	2-	Pavla Kohelová, Cheiron T, o.p.s.	3	Eva Janderková, Diecézní charita Brno, pob. Jihlava	3-	Irena Foldynová, Sdružení sociálních asistentů	3	Pavel Kotrla, Diakonie ČCE Vsetín
4	Michaela Hirtová, Tady a teď, o.p.s.	3-	Michala Máslová, Salinger, o. s.	3	Eva Pavlovičová, Amalthea, o.s.	3-	Zuzana Ramajzlová, Člověk v tísni, o.p.s.	3	CELKOVÁ ZNÁMKA ZA ROK 2013/2014

„**CHCI DOSÁHNOUT TOHO**, aby jakékoli dítě v České republice mělo stejnou šanci na vzdělání, ať je z Prahy, Brna nebo od nás z dědiny. Nejde o nějakou uniformitu, ale je potřeba podpořit dostupnost předškolní výchovy pro všechny děti,“ říká ministr školství Marcel Chládek. Teď jde o to najít způsob, jak tento smělý a jistě chválný plán uskutečnit.

Ilustrační foto: Iva Zimová

Děti se přizpůsobily dobře, to my jsme zůstali stát

„Je zapotřebí, aby na tom u zápisu byly všechny děti stejně,“ říká ministr školství Marcel Chládek.

Už jako stínový ministr školství mluvil o podpoře předškolního vzdělávání. Říká, že ho považuje za klíčové a chce zavést poslední předškolní rok povinný pro všechny děti. Proč si myslí, že je tento krok důležitý a jak chce postupně proměnit celý školský systém, vysvětloval pro Zvoní! ministr školství Marcel Chládek.

Z naší praxe v předškolních klubech víme, že platí jednoduchá rovnice: když začnete s dítětem pracovat v raném věku tří až čtyř let, dosáhnete daleko lepších výsledků, než když se o to pokusíte později. Souhlasíte s tím?

Samozřejmě. Pokud chceme změnit vysoké školství, začneme od základních a mateřských škol. Pokud chceme změnit střední školství, nedělejme to maturitou, ale změníme předškolní vzdělávání. Proto chystáme několik zásadních kroků. Jedním z nich je poslední rok předškolního vzdělávání povinný pro všechny děti. A to ve třech alternativách. Jedna přímo v mateřských školách, druhá jako přípravná třída na základních školách a třetí formou domácího vzdělávání s tím ale, že musí i domácí vzdělávání plnit rámcový vzdělávací program. Je zapotřebí, aby na tom u zápisu byly všechny děti stejně.

Rozumím např. tomu, že někdo je více nadaný a někdo méně, ale není možné, aby do škol vstoupily děti z vyloučených lokalit a neměly ani základní hygienické návyky. Proto se v České republice stává, že je někdo předčasně vyloučen z hlavního vzdělávacího proudu, ačkoli na to mentálně má. Proto tu také máme rozsudek D. H. (V roce 2007 vyhověl Evropský soud pro lidská práva stížnosti 18 romských rodin z Ostravska, které byly nespokojeny se zařazením jejich dětí do zvláštních škol. Soud konstatoval, že Česká republika porušila zákaz diskriminace stěžovatelů ve spojení s jejich právem na vzdělání.- pozn. red).

Chci dosáhnout toho, aby jakékoli dítě v České republice mělo stejnou šanci na vzdělání, ať je z Prahy, Brna nebo od nás z dědiny. Nejde o nějakou uniformitu, ale je potřeba podpořit dostupnost předškolní výchovy pro všechny děti.

Jakou podporu nabídnete pedagogům, aby byli schopni pracovat s dětmi, které jim do školek po této změně přijdou?

Myslíme na podporu učitelů obecně. První, s čím musíme začít, je vzdělávání pedagogů a to již na fakultách. Domnívám se, že jsem velmi blízko pravdy, že současný systém již nestačí připravit pedagogy na terén, který je čeká. Nedávno jsem tu měl ředitele základní školy, kde jsem učil, a ten mi řekl: „Děti se nezměnily, děti jsou pořád stejné, jsou přizpůsobené době.“ To znamená, že děti nám někdy utekly a my jsme jen zůstali stát a neumíme na to reagovat. Kdybychom se posouvali stejně jako ony, bude i lepší klima na školách.

Mluvíte o vzdělávání pedagogů, co konkrétně by se mělo změnit?

Na vysoké škole musí být více praxe a je třeba podpořit další vzdělávání učitelů spojené s kariérním řádem. Učitel musí vědět, že když se bude věnovat dětem, které jsou z vyloučené lokality, bude adekvátně ohodnocen. Před časem mi jeden pan starosta popisoval lokalitu na Slovensku, kde jsou jenom Romové, a říkal: „My tam máme školu, ale nikdo nám do ní nechce jít učit.“ Samozřejmě, právě tam musíme dostat dobré učitele a ti musí být za svou práci oceněni.

Jak toho dobrého učitele poznáme?

Všichni učitelé musí být dobří, neměl by učit špatný učitel. Připravujeme kariérní řád a ten obsahuje i systém atestací. Zároveň chodí pan ředitel, paní zástupkyně nebo Česká školní inspekce do hodin na hospitace. Chtěl bych, aby inspekce chodila do škol víc, aby nekontrolovala jenom dokumenty. Musí

také fungovat vnitřní kontrola ze strany samotné školy. Třeba po vzoru Finska, kde mimochodem nemají ani tu vnější kontrolu. U nás to ale nebude stačit, u nás musí fungovat i ta vnější kontrola typu České školní inspekce.

A jak bude vypadat vnitřní kontrola podle kariérního řádu?

Kontrolovat to může ředitel již dnes. Česká školní inspekce v případě potřeby přijde a poradí, jak dělat tuto kontrolu metodicky lépe. Učitel musí vědět, jestli učí dobře nebo špatně. Nejde nám o to vytvořit dojem, že za ním přišel dráb. Školství potřebuje změnu a nositelem změny musí být učitel.

Jak se může ředitel zbavit učitelů, kteří učí nekvalitně?

Má na to metody už dnes. Když přijdu na hospitaci a zjistím, že kvalita výuky neodpovídá, tak ho na to upozorním, řeknu mu, co má zlepšit a dám mu čas na

Foto: Jiří Coubal

PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ má být možné ve 3 alternativách: ve školách, v přípravných třídách a formou domácího vzdělávání. *Ilustrační foto: Iva Zimová*

zlepšení. Pokud se to opakuje, dostane nějaké upozornění a potřeť se s ním rozloučím.

Nemůžeme se nedotknout otázky peněz. Ředitelé nám často namítají, že bez peněz změny ve škole možné nejsou.

On celý systém bez peněz nebude možné změnit. To říkám naprosto otevřeně. Mluvím o konkrétních číslech, tento rok potřebujeme navýšení o tři až pět miliard. Pokud se to nestane, tak s tím systémem nemůžeme vůbec nic dělat už jen proto, že nebudu schopen pokrýt náklady, které jsou spojené s navýšením počtu dětí, které přijdou do prvních tříd. Vybavení škol, platy učitelů, posílení nepedagogických pracovníků ve školách, to také něco stojí. Jsem přesvědčen, že i kdybychom jen navýšili platy učitelů, tak se ten systém sám začne posouvat nahoru. Školství je klíčové, jestli chceme něco změnit v naší zemi, pak to musíme udělat prostřednictvím školství.

Také se často setkáváme s tím, že ředitelé říkají: „Potřebuji asistenta, ale když už někoho seženu, nejsem mu schopen garantovat dlouhodobou práci. Znovu každý rok si musím žádat o peníze.“ Co udělat, aby ředitel mohl těmto pedagogům nabídnout dlouhodobou perspektivu?

Opět je to o penězích. Například nyní končí projekt RAMPS pro podporu školních psychologů a speciálních pedagogů ve školách, který byl placen z evropských peněz. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v návaznosti na to, že se činnost těchto specialistů ve školách osvědčila, vyhlásilo

ještě před ukončením tohoto projektu rozvojový program na podporu činnosti těchto specialistů i nadále ve školách, přičemž vytvořilo podmínky v rámci České republiky i pro školy, které dosud v projektu zapojeny nebyly. Není možné dělat projekty jenom proto, že nám je zaplatila Evropská komise, a pak s tím skončit.

Přicházíte s návrhem novely zákona, který bude popisovat potřeby žáka a nebude děti rozřazovat do kategorií podle zdravotních diagnóz. Zároveň bude podpora spojena i se zacílenými finančními dotacemi.

Pokud chceme změnit vysoké školství, začneme od ZŠ a MŠ. Pokud měníme střední školy, nedělejme to maturitou, ale začneme v předškolním věku.

Naší snahou je, aby byla výuka co nejvíce individualizovaná vzhledem ke konkrétním potřebám žáka. Ať už je nadaný, nebo méně nadaný. Logicky ne každý se vejde do nějaké škatulky, chceme vytvořit podmínky, aby učitelé opravdu mohli individuálně pracovat s jednotlivými žáky. Proto se mi také líbí téma zavedení tabletů do škol. Ty mohou výrazně pomoci individualizaci výuky. Nemám rád rozdělování dětí na to, jestli jsou bílé, černé, nebo jaké. Moje dítě chodí do veřejné školy, která je známá

tím, že 50 procent žáků je Čechů a 50 procent je jiných národností. Chci, aby moje dítě vidělo multikulturní prostředí, protože Praha je multikulturní město. Inkluze je dobrá, začleňování také, ale nedá se to řešit plošným zrušením praktických a speciálních škol. To by bylo jako na dráze, kde vám odpojí poslední vagon. Znáte tu studii, která dokládá, že nejvíce smrtelných nehod je v posledním vagoně? Řešit to ale tím, že poslední vagon odpojíme, nelze. My na to musíme terén připravovat, musíme mít víc asistentů, speciálních pedagogů ve školách, menší počty dětí ve třídách a pak můžeme mluvit o inkluzi, jakou ji například známe z Finska.

“

Připravovaný paragraf 16 neznamená rušení základních škol speciálních a praktických. Náš systém je nastaven tak, že tyto školy zatím potřebujeme. Já se nebráním inkluzi, jen musí být postupná. Není nic horšího než jet rychlíkem 120 km/h a vyskočit z okna. I tak si ale myslím, že nám zůstanou některé školy, které se budou starat o děti, které se nebudou moci zařadit do běžných škol.

Snažíte se nějak podchytit děti, které jsou mimo hlavní vzdělávací proud, ale s podporou zvládnou výuku v běžné škole?

Musíme vytvářet podmínky tak, aby měli do běžné školy přístup všichni. Obávám se nějakých směrných čísel. Pro mě je alternativou povinný poslední ročník předškolního vzdělávání. Takzvaná povinná diskriminace vyvolává nenávisť ve společnosti. Nastala chvíle přestat si hrát na pomoc jedné cílové skupině, je potřeba masivně pomoci všem.

„**NAŠÍ SNAHOU JE**, aby byla výuka co nejvíce individualizovaná vzhledem ke konkrétním potřebám žáka,“ říká ministr Chládek. *Ilustrační foto: Iva Zimová*

Není to otázka Romů nebo nějakých jiných etnik, je to otázka chudých a bohatých. Podle šetření PISA neumíme srazit rozdíl mezi bohatými a chudými rodinami. Máme první místo v tom, že o vzdělávání dítěte rozhoduje peněženka rodičů, což je špatně.

Ono to není jen o peněžence, ale i o vzdělání rodičů...

Ano, to je známý fakt, že vysokoškolsky vzdělaní rodiče tlačí na to, aby dítě dosáhlo nějakého vzdělání. Když má dítě nekvalifikované rodiče z dělnických profesí, tak se jedná o výjimky. To je fakt, který tu existuje dlouhodobě. Ale otázka vlivu financí na vzdělání je nová věc, která se objevila teprve nedávno.

Týká se zavedení povinného předškolního roku i praktických škol?

Přípravné třídy v ZŠ praktických v současné době existují. Celé nastavení předškolního vzdělávání se v souvislosti se zavedením povinného posledního roku změnil. Musíme se o tom ještě pobavit s panem náměstkem. Když se podíváme na základní školy speciální a praktické, musíme je posuzovat příkladem od příkladu. Já si nemyslím, že speciální mateřská škola musí být a priori špatná. Nedávno jsem navštívil jednu v Rakovníku, kde je i základní škola a další formy vzdělávání. Osm dětí z deseti z ní šlo do hlavního vzdělávacího proudu. Ale samozřejmě je to škola, která má maximální vybavení, individuální přístup. Podle mě zde musí být stimul a školy musíme hodnotit právě podle toho, kolik dětí se jim dostane do hlavního vzdělávacího proudu. To znamená, kam je posunou.

Vnímáte riziko, že děti, které by navštěvovaly předškolní výuku v těchto školách, v nich budou mít také tendenci pokračovat?

To si nemyslím. Pokud s nimi budou dobře pracovat, tak to nehrozí. Naopak. Mně se velmi líbila ta speciální škola v Rakovníku, ale zároveň bych neměl tendenci tam zůstat. A znovu připomínám, osm z deseti dětí šlo do běžných škol, jedno šlo do speciální a jedno do praktické. Musíme také rozlišovat mezi školami speciálními a praktickými. Praktické školy nejsou po-

Podle šetření PISA neumíme srazit rozdíl mezi bohatými a chudými rodinami. O vzdělání dětí rozhoduje peněženka rodičů.

stavené jako speciální. Naše školy nejsou připravené na to, přijímat děti sluchově postižené, ty pak navštěvují speciální školy třeba i s internátním provozem. Samozřejmě ale předpokládám, že časem bude náš systém schopen pojmut i je. Na to ale potřebujeme v první řadě navýšit rozpočet o několik desítek miliard.

Z našich poznatků však vyplývá, že praktické školy nejsou schopny adekvátně připravit své žáky na budoucí život. Hendikepy nevyrovnávají, ale naopak je prohlubují. Učitelé a ředitelé nám sice říkají – vždyť on jde na učňák. Je ale otázka, jestli ho dokončí...

Já si nemyslím, že je to otázka základní školy praktické, jde o souhrn různých jiných parametrů. První je motivace v rodině, motivace samotného žáka, někdo má motivaci, aniž by měl vzor, jiný vzor potřebuje. Já se proto snažím, třeba s pomocí zavedení mistrovských zkoušek, udělat ten systém prostupný. Aby nebylo nikde nějaké slepé rameno. To znamená, že i člověk, který jde na učiliště, bude mít možnost studovat dál.

Druhá poznámka, kterou k tomu mám: škola je strašně důležitá, ale nesmíme zapomenout, že řadu věcí se naučíte i mimo ni. A je nutné dbát na to, aby člověk do toho dal také vlastní vůli a invenci, sám si řekl, že se musí postarat o své vzdělání. Demotivující prostředí nemusí člověka motivovat, ale není to podle mě problém jen toho, že je v nějakém typu školy. Vezměme si, že máme 4 500 škol a nemůžeme říct, že mají všechny stejnou kvalitu. Dokonce si myslím, že na některé škole praktické může být forma výuky lepší než na některé běžné.

Pojďme náš rozhovor ukončit dalším zjištěním ze šetření PISA. Říká, že u nás děti nerady chodí do školy...

Je to otázka klimatu na školách. Já o tom mluvím dlouhodobě, nezměníme to do čtyřadvaceti hodin. Musíme posílit vážnost učitele, klást důraz na větší spolupráci s rodinou, ve školách musí být podpořena atmosféra důvěry. Děti se nesmějí bát chodit do školy, musí vědět, že se tam naučí to, co dál v životě využijí.

Martin Kovalčík • Kateřina Lánská

NOVÝ ŠKOLSKÝ ZÁKON upravuje klíč, podle kterého jsou podporováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.

Ilustrační foto: Iva Zimová

ANALÝZA Jaké změny přinese novela § 16 školského zákona?

Novela školského zákona by měla pomoci udržet na běžných školách i tzv. hraniční děti.

Jednou z pozitivních změn, navržených v novele školského zákona, je úprava klíče, podle kterého se dostává podpory dětem se speciálními potřebami. Až doposud byla tato podpora vázána na zdravotní diagnózu a byla dostupná jen dětem s vážnějším postižením.

Nová úprava stanovuje pět stupňů podpory a umožní pomáhat i dětem s menšími problémy, které jsou s takovou podporou schopné chodit i do běžné školy.

Peníze pro školy, které se o děti reálně starají

Tato změna by zrušila dosavadní podporu dětí vázanou na konkrétní diagnózu a zlepšila by přístup k penězům na podporu dětí těm školám, které se ujmou jejich vzdělávání. Tedy i dnešním základním školám praktickým a speciálním.

Protesty části starostů a odborné veřejnosti, že jde o opatření, která mají sloužit ke zrušení praktických škol, nejsou na místě. Tento návrh by jen zrovnal ty školy, které se o vzdělání těchto dětí reálně starají.

Znění paragrafu 16 nového školského zákona

Klíčový paragraf 16 školského zákona by v novelizované podobě zněl takto:

§ 16 (1)

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.

§ 16 (2)

Podpůrná opatření spočívají zejména v:

- A)** poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení,
- B)** úpravě organizace, obsahu, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče a včetně prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky,

C) úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání,

D) použití kompenzačních pomůcek, speciálních učebnic a speciálních učebních pomůcek, využívání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, Braillova písma a podpůrných nebo náhradních komunikačních systémů,

E) úpravě očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy,

F) vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,

G) využití asistenta pedagoga, nebo

H) stavebních a technických úpravách prostor, kde se poskytuje vzdělávání a školské služby.

§ 16 (3)

Podpůrná opatření se člení do pěti stupňů podle organizační, pedagogické a finanční náročnosti. Podpůrná opatření vyššího stupně lze použít pouze tehdy, pokud k dosažení účelu podle odstavce 1 nepostačují podpůrná opatření nižšího stupně. Začlenění podpůrných opatření do jednotlivých stupňů stanoví prováděcí právní předpis.

NOVÉ POJETÍ PODPORY cílí přímo na konkrétní potřeby jednotlivých dětí. Proto je spravedlivější a hospodárnější. *Ilustrační foto: CC, Merrimack College*

ANALÝZA Dětem se dostane potřebné podpory i bez diagnózy

Posuzování potřeb dětí se již nebude řídit jejich obtížemi, ale stanoví míru jejich podpory.

Klíčovou změnou v § 16 návrhu školského zákona je změna dělení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Stávající metodika vychází z horizontálního členění na žáky se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Toto dělení má však značné limity.

V řadě případů nelze jednoznačně určit, do které kategorie žáka zařadit nebo zařazení neodpovídá potřebám dítěte. Například žáci s těžkou epilepsií, psychiatrickým či onkologickým onemocněním dle stávající úpravy spadají pouze do kategorie zdravotního znevýhodnění (školská legislativa nezná termín vnitřní postižení) a školy díky tomu nemají nárok na finanční prostředky k zajištění potřebné podpory.

V současné době také nejsou mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami řazeni žáci s tzv. hraničním intelektem. Škola tak pro ně nemůže zpracovat individuální vzdělávací plán nebo zajistit jiná podpůrná opatření (např. služby asistenta pedagoga). Tyto děti nezřídka zažívají dlouhodobé selhávání ve vzdělávání, jehož negativní důsledky se promítají do jejich osobnostního vývoje i do vztahů s okolím.

V reakci na výše uvedené nedostatky stávající úpravy je odbornou veřejností podporována kategorizace uvedená v aktuálním návrhu novely školského zákona, která žáky s hendikepem dělí nikoliv podle druhu diagnózy, ale podle míry potřebné podpory při vzdělávání do pěti stupňů. Toto pojetí je mnohem vhodnější, neboť nestaví na obtížích dítěte, ale na stanovení míry podpory, kterou žák potřebuje při vzdělávání a následném stanovení konkrétních

Často nelze určit, do které kategorie žáka zařadit nebo zařazení neodpovídá jeho potřebám.

podpůrných opatření. Tento model je zároveň spravedlivější a hospodárnější, protože finanční prostředky na podpůrná opatření budou uvolňovány na základě stanovení skutečných potřeb žáka a nikoliv na stanovení konkrétní diagnózy (i v rámci jedné diagnózy mohou být značné rozdíly v míře potřebnosti podpory).

Bude-li čerpání financí podmíněno stanovením konkrétních podpůrných opatření, otevře se prostor také pro změnu v přístupu k diagnostice. Budou více využívány postupy zaměřené na konkrétní pomoc dítěti; postupy, které sledují dítě v kontextu.

Možnost bránit se diagnóze

V souvislosti s novým systémem posuzování míry potřebnosti podpory je nyní připravován katalog podpůrných opatření, který popisuje konkrétní možnosti podpory určené jednotlivým skupinám žáků. Tento katalog by měl sloužit při určování nejvhodnější formy podpory pro konkrétního žáka. Novela školského zákona také přináší určité procesní změny do poskytování poradenských služeb. Jejich uživatelé se budou moci v případě nesouhlasu s průběhem nebo výsledky diagnostiky obrátit na revizní pracoviště, které jednotlivé případy posoudí. Možnost přezkumu vyšetření v pedagogicko-psychologickém poradně nebo speciálně pedagogickém centru doposud chyběla.

Lenka Felcmanová,
Česká odborná společnost
pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV)

NĚKTERÉ DNY Martinka skvěle spolupracuje, jindy je to slabší.

Foto: Kateřina Lánská

REPORTÁŽ **Nejdřív jsme vůbec netušili, co nás s Martinkou čeká**

„Přítomnost takového dítěte ve třídě je obohacující pro kantora i pro ostatní děti,“ říká Přemysl Jeřábek, ředitel ZŠ Jasanová v Brně o Martince, dívence s Downovým syndromem.

Martince je devět let a právě končí druhou třídu. Její rodiče ji nevybírali školu s alternativním vzdělávacím přístupem, jak je u dnešních aktivních rodičů zvykem, chtěli, aby chodila do své spádové školy, v místě, kde žije, kde má kamarády. Zní to jako banální situace, ale ne tak pro holčičku, která se narodila s Downovým syndromem.

„O Martince jsem věděl už z dřívější doby, když ještě chodila do školky. Věděl jsem také, že tu ta možnost, že ji rodiče budou chtít dát k nám do školy, je. Sám jsem speciální pedagog, takže jsem se té myšlence až tak nebránil. Jen jsme hledali cesty, jakým způsobem jí to umožnit,“ popisuje ředitel ZŠ Jasanová v Brně, Přemysl Jeřábek, jak se postavil k žádosti rodičů, aby Martina nastoupila k nim.

Byla to pro nás výzva

Škola doposud neměla s integrací dětí s Downovým syndromem žádné zkušenosti, až na jeden jiný případ chlapce, který ale po druhé třídě odešel do speciální školy. Přesto, jak říká, nástup Martiny do běžné třídy a priori neodmítali. „Mám

dobrý učitelský sbor, paní učitelky jsou aktivní a nebojí se vyhledávat výzvy. Přítomnost takového dítěte ve třídě je obohacující, pro kantora i pro děti,“ myslí si ředitel. Zároveň připouští, že účast dítěte s postižením v běžné výuce se neobejde bez některých opatření a celkově je podle jeho slov

Pokud mají takové děti jako Martinka chodit do běžných škol, potřebujeme podporu.

budoucnost Martiny ve škole otevřená. „Chápu a rozumím tomu, že do určité míry může návštěva běžné školy dítě táhnout nahoru, ale na druhou stranu, může přijít chvíle, kdy ho to začne tlačit dolů,“ vysvětluje své obavy. Nikdo podle něj dopředu nemůže vědět, jak se bude situace vyvíjet.

Kdo hodnotí, kdy je vzdělávání dítěte s postižením v běžné škole přínosem a kdy už pro něj začíná být zátěží? „Je to o diskuzi,“

říká ředitel Jeřábek. „Tabulka na to není, musí se seskládat mozaika. Jestli je zvolená cesta přínosná, nebo se to zhoršuje, chceme ověřovat každý rok. Ve třetí třídě bude mít Martina cizí jazyk. Nevíme, zda žádat o snížení hodin, či ne. Je tu také otázka samostatnosti. Může být sama, nebo ne? Je dobré mít pořád někoho u sebe? Myslím ale, že jsme schopni si to s rodiči vysvětlit,“ uzavírá. Role rodičů je při integraci dítěte s postižením velmi důležitá. Nestáčí, že na začátku vyjádří svou vůli. Scházejí se pravidelně s třídní učitelkou a asistentkou pedagoga a často jsou to právě oni, kdo do školy přináší tipy na vhodné učebnice nebo informace o tom, jak si rozšířit obzory ve vzdělávání dětí s hendikepem. Podíleli se i na výběru asistentky k Martince. Třídní učitelku vybral ředitel sám.

Není asistent jako asistent

Vytvořit individuální vzdělávací plán, který dítě se speciálními vzdělávacími potřebami potřebuje, je pro učitele možnost rozvoje, zároveň ale také zátěž. Je to totiž balancování mezi tím, co je ještě možné, a co už ne. „Kdyby teď přišla Česká školní

BEZ POMOCI ASISTENTKY by Martina výuku ve třídě nezládla.

Foto: Kateřina Lánská

inspekce, budeme nad nějakými věcmi diskutovat," myslí si ředitel.

Nedostatečnou systémovou podporu vnímá i třídní učitelka Martiny, Ivana Hostinská: „Vídím jako problém, že asistentka má pracovních pouze 20 hodin a to ještě velmi špatně. Protože právě ona se s ní musí učit. Já jsem tam jako učitelka, ale mám dalších 23 dětí. Představovala bych si, že by asistentka připravovala víc pomůcek, ale kdy to má dělat, nevím.“ Asistentka využívá každou volnou hodinu, kdy Martina chybí, a vyrábí si pomůcky, které pak využívá při výuce. „My s tím nemáme zkušenost a tak hledáme na internetu a zkoušíme, co by Martince mohlo vyhovovat. Je to docela náročné. Rodiče by si zároveň přáli, aby Martinka dělala velké pokroky. Tohle začínám vnímat jako problém. Pokud mají takové děti chodit na běžné školy, potřebujeme podporu,“ říká.

Práci bez pomoci asistentky si paní učitelka vůbec neumí představit. Oproti asistentům, kteří se mohou průběžně věnovat i jiným dětem ve třídě, je asistentka Martinky vlastně její soukromou učitelkou. „Práce je to hodně náročná. Někdy máme dobré dny, zrovna dnes byly ty první dvě hodiny naprosto úžasné, Martinka spolupracovala ve všem. A pak jsou dny, kdy se nedá dělat nic. Můžete ji motivovat, jak chcete,“ potvrzuje slova třídní učitelky Petra Jakubcová, která Martinu provází od první třídy jako její asistentka.

Jako člověk, který má s Martinou ve škole nejužší kontakt, ji popisuje jako velmi

láskyplnou a vnímavou dívku: „Dokáže vyčítit, že mi není dobře. Třeba mě obejmě a řekne, Péto to bude dobré.“ Zároveň připouští, že Martinka bývá častěji než ostatní děti unavená nebo rozmrzelá a hůř udrží pozornost.

Paralelní světy?

I když Martina chodí do třídy s dětmi, které ji většinou znaly ještě ze školky a berou ji takovou, jaká je, není poslední dobou úplně jednoduché zapojit ji do společných aktivit. „Mám teď po dvou letech takový pocit, že už je Martinka trochu víc oddělená. Má takový svůj svět a těžko se zapojuje. Asi za to může to rozdílné tempo. Ale není to proto, že my bychom ji chtěli nějak

Spolužáci mohou pro Martinku udělat i víc, než dospělí, když pochopí její pocity v problémových situacích.

vyčleňovat, ale že i ona sama trochu chce. Nevnímám to jako problém, spíš jako stav,“ popisuje situaci paní učitelka Hostinská. Její slova potvrzuje i asistentka: „Je těžké ji do něčeho začlenit při vyučování. Martinka je individualistka a vystačí si často sama a ani nevyhledává společnost dětí. Stačí jí, když jí dám papír, jestli si chce malovat, a ona si dokáže malovat velmi dlouho. Nepovažuji to zatím za problém, ale možná ve vyšších ročnících to problém bude.“

Podle názoru maminky se teprve ukáže, zda to do budoucna bude znamenat problémy. Myslí si, že obecně jsou některé děti spokojené v kolektivu a jiné ho zas až tak nevyhledávají. Martinka kromě mentálního hendikepu také hůř komunikuje, takže je potřeba jí se zapojením pomoci a respektovat její pomalejší tempo. Byla by ráda, kdyby ve škole vznikl takzvaný Kruh přátel. Je to záměrně vytvořená skupina vrstevníků, která má podporovat slabšího spolužáka, který nemá v kolektivu pevnou pozici. Spolužáci mohou pro hendikepované dítě udělat i víc, než dospělí, když pochopí jeho pocity v problémových situacích. „Vznik Kroužku přátel by mi připadal přirozený, pro děti velmi obohacující a byl by Martince přirozenou podporou s minimálními časovými nároky na pedagoga. Když potkávám Martinčiny spolužáky, tak věřím, že při správném vedení by jich bylo dost, které by tato aktivita naplňovala,“ myslí si maminka Martiny.

S Martinou ve škole jednájí stejně jako s ostatními dětmi. I když má individuální vzdělávací plán, v rámci jeho hranic je hodnocena jako kterýkoli jiný žák. Maminka si dokonce, kromě slovního hodnocení, vyžádala i průběžné známkování. Je možné, že se přes snahu všech zúčastněných může někdy v budoucnu ukázat, že tempo a prostředí běžné základní školy jí bude způsobovat potíže. V současnosti tomu ale nic nenasevňuje. Může za to především otevřený přístup pedagogů a ředitele jedné zdánlivě obyčejné brněnské školy.

Kateřina Lánská

KARLA TRUSKOVÁ chtěla, aby dcera chodila do školy se svými kamarády z mateřské školky.

Foto: archiv Karla Trusková

Přáli jsme si, aby dcera měla stejné možnosti jako ostatní

„Děti s Downovým syndromem se nejvíce učí napodobováním okolí, proto nám model běžné školy přijde pro vývoj dcery přirozenější, než model školy speciální,“ říká maminka Martinky.

Karla Trusková chtěla, aby všechny její děti chodily do stejné školy. Protože se její dcera Martina narodila s Downovým syndromem, nebylo jisté, zda se jí její přání splní. Naštěstí je její spádová škola otevřená přijímat výzvy a holčičku přijala.

Proč jste se rozhodli dát dceru do spádové školy, která nemá s inkluzí a integrací hendikepovaných dětí příliš velké zkušenosti?

Hendikepované dítě by mělo mít šanci vzdělávat se se svými vrstevníky v místě bydliště. Potkává se s nimi na ulici, na hřišti, v obchodě, je součástí místní komunity a komunitních událostí. Dceru jsme se rozhodli dát do spádové školy, protože zde žijeme, máme tu kamarády a známé, chodila zde do školky a děti ji mají rády.

Při správně nastaveném prostředí a přístupu pedagogů, k dítěti samému a k celému kolektivu ve třídě, může i hendikepované dítě zažívat v běžné třídě úspěch – učitel i děti umějí pochválit jeho pokroky, ocenit klady. Musí si být vědomi odlišnosti a potřeb dítěte a díky tomu upravit měřítko úspěchu a neúspěchu. Vzhledem k postižení je pro ni největším přínosem kolektiv zdravých dětí – děti s Downovým syndromem se nejvíce učí napodobováním svého okolí, proto nám model běžné školy připadá pro vývoj dcery přirozenější, než model školy speciální. Přestože škola neměla příliš velkou zkušenost, rozhodli se, že to zkusí. Jsme za to velmi vděční a tento přístup oceňujeme. Osobně si myslím, že nejdůležitější je dobrý a odhodlaný pedagog, který dítěti věří.

Jak se dcerce ve škole líbí?

Myslím, že líbí. Má svoje oblíbené spolužáky a oblíbené činnosti. Někdy mne mrzí, že mi nedokáže sama povyprávět, jak se ve škole měla.

Co by podle Vás mohlo pedagogům pomoci při práci s dětmi s Downovým syndromem? Jakou podporu potřebují a jaká je pro ně zatím dostupná?

Pomohla by intenzivnější poradenská činnost Speciálních pedagogických center (SPC) na poli integrace a inkluze – pravidelné a časté návštěvy škol, porady s učitelem a asistentem, konkrétní rady, jak učit čtení, psaní, počítání. Jak řešit vztahy se spolužáky. Pozitivně, pomocí hledání nových

cest. Na to valná většina SPC nemá kapacitu. SPC jsou často zřizována při speciálních školách, což může působit jako střet zájmů při zařazování dětí do běžného vzdělávacího proudu, což neznamená, že to tak vždycky nutně je. Pro jejich pracovníky bývá někdy obtížné opustit se od zažitých zvyklostí a názorů a zkoušet nové cesty, které nabízejí některé neziskovky díky svým mezinárodním kontaktům. Často je to i otázka nedostatku financí a tím pádem nedostatku pracovníků, kteří by měli čas se tématu inkluze kvalitně věnovat.

Druhá věc jsou zkušenosti jiných škol – přála bych si, aby vznikla státem podporovaná platforma, kde by si učitelé mohli vzájemně sdílet svoje poznatky se vzděláváním dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných třídách a využívat je do další praxe a tu dál rozvíjet. Děti s Downovým syndromem jsou, při správném přístupu,

Mrzí mne, že někteří pedagogové se integrace těchto dětí bojí, přestože neví, jak by mohla vypadat.

velmi dobře integrovatelné a jsou obohacením třídního kolektivu. Mrzí mne, že někteří pedagogové se jejich integrace bojí nebo ji kategoricky odmítají, přestože ve skutečnosti ani neví, jak by taková integrace mohla vypadat.

Pak je tu samozřejmě otázka financí, bylo by třeba mít garantované finance na vzdělávání pedagogů. A v neposlední řadě samotné vzdělávání na pedagogických fakultách, které by mělo probíhat v duchu integrace a inkluze.

Jakou formu podpory pedagogů využívá škola Vaší dcery?

Pokud vím, využívali by rádi intenzivnější pomoc SPC v konkrétní výuce. Nejsem si vědoma, že by pan ředitel kontaktoval jinou školu, kde je delší dobu integrované dítě s Downovým syndromem, přestože jsem tyto kontakty nabízel již víckrát. Paní asistentka, ani paní učitelka neměly žádné

předchozí zkušenosti s integrací, kromě toho je paní asistentka studovaný pedagog pro druhý stupeň. Proto oceňuji, že dostala možnost zúčastnit se na začátku první třídy desetidenního kurzu pro asistenty pedagoga, který pořádalo občanské sdružení Rytmus a který byl podle jejích slov, i slov paní učitelky, pro obě velmi užitečný.

Účastnili jste se výběrového řízení na asistenta pedagoga. Museli jste si to u školy vyžádat, nebo tato iniciativa vzešla ze strany pana ředitele? A jak ji hodnotíte?

Iniciativa vzešla ze strany pana ředitele. Jsem za to velmi ráda.

V rozhovoru s paní asistentkou jsem narazila na to, že byste byli rádi, kdyby byla dcera v učivu dál, než je. Jak vnímáte její pokroky v učení? Odpovídá to Vašemu očekávání?

Není to úplně přesné. Martinka se některé věci učí mimo školu a poté je teprve začne dělat ve škole (pokroky v počítání například). Vnímám to tak, že tahounem postupu k některým novým věcem jsme my doma, avšak ve škole se potom výtečně zdokonaluje. Proto možná nastávají situace, kdy se ptám, zda už pokročili k novému učivu. Potíže vidím ve slabé metodické podpoře individuální výuky dítěte s Downovým syndromem, která je u nás těžko dostupná a kterou se snažím do určité míry školy poskytovat sama.

Prý jste požádala o to, aby byla dcera hodnocena nejen slovním hodnocením, ale i známkami. Co Vás k tomu vedlo?

Ano, požádala jsem, aby Martinka do stávala v průběhu roku známky stejně jako ostatní děti. Pouze na vysvědčení bude stále hodnocena slovně. Vidím to jako způsob motivace a také proto, aby její snahu dokázali rovnocenně ohodnotit její spolužáci. Proč by měla být Martinka hodnocena stále jako počínající prvňák - smajlíkem či razítkem? Orientuje se v číselné řadě a pojem 1 nebo 5 chápe. Její sestra je v první třídě, nosí ze školy spoustu známek, ze kterých mám většinou radost. Nyní, když nosí známky i Martina, tak se stejně radujeme i z jejích známek a ona je pak potěšená.

Jedním z impulsů k méjím žádostem byla situace, kdy jsem se na konci prvního pololetí druhé třídy dozvěděla od paní učitelky

MARTINA dostává známky jako ostatní děti.

Foto: Kateřina Lánská

hodnocení Martinky v jednotlivých předmětech, a to mne překvapilo. Neshodovalo se s tím, co jsem se celého půl roku domnívala. A tak jsem si řekla, že známkování pomůže i mně, abych věděla, jak na tom v očích paní učitelky, v rámci svého Individuálního vzdělávacího plánu je, a budu tak moci reagovat na případné problémy zavčás.

Nemohou ji ale špatné známky demotivovat? Pomocí slovního hodnocení lze přece jen lépe popsat pokroky v učení.

Řeší někdo, zda známkování motivuje či demotivuje i ostatní děti ve třídě? Každopádně, dohodli jsme se s panem ředitelem a paní učitelkou, že to vyzkoušíme, a pokud by to nefungovalo, tak od známek opět upustíme. Zatím to, myslím, funguje. Martinčino závazné hodnocení zůstává slovní, ale v průběhu druhého pololetí dostávala známky jako hodnocení svojí denní práce. Stejně, jako její spolužáci – nemusí se v tomto směru cítit méněcenná.

Myslím, že demotivace není otázkou špatné známky, ale otázkou interpretace té známky okolím. Martina přirozeně nemůže mít stejnou stupnici výkonů jako ostatní děti. A pokud bude její stupnice přiměřeně nastavená, tak předpokládám, že špatné známky budou vyváženy těmi dobrými. Když to shrnu, nepřemýšlím o kladech či záporech známkování, to by bylo na jinou diskuzi, přemýšlím nad tím, že ji nejvíc motivuje, když může dělat to, co ostatní, mít stejné možnosti. Proto bych řekla, když mají jako hodnocení svých výkonů známky všichni ve třídě, měla by je mít také.

Jaký má obecně přístup škola k rodičům a k návrhům na nějaké změny od nich?

Myslím, že škola rodičům naslouchá a bere v úvahu jejich názory a postřehy, pracuje s nimi.

Spolupracujete s jinými rodiči dětí s Downovým syndromem?

Ano, sdružujeme se v rodičovské organizaci Downsyzndrom.cz. Sdružení poskytuje pomocnou ruku rodinám, které vychovávají dítě s Downovým syndromem (DS), stará se o pozitivní osvětu, přináší nové a osvědčené metody práce a přístupy, které fungují v zahraničí. Pořádá přednášky pro rodiče,

Vnímám to tak, že tahounem postupu k některým novým věcem jsme my doma, avšak ve škole se potom výtečně zdokonaluje.

organizuje volnočasové aktivity či aktivity zaměřené na zvýšení sociálních dovedností lidí s DS. Jednou z důležitých aktivit je podpora začlenění lidí s DS do majoritní společnosti. Další sdružení fungují regionálně – například brněnské Úsměvy – sdružení pro pomoc dětem s DS a jejich rodičům nebo českobudějovická Ovečka.

Paní učitelka Martiny mluvila o tom, že nemají dostatek pomůcek pro její učení. Podílí se sdružení i na vytváření nových pomůcek?

Sdružení zprostředkovává osvědčené terapie na výuku dětí s DS – Feuersteinovo instrumentální obohacení - to je pro rozvoj kognitivních funkcí u dětí s DS klíčová terapie. Pro matematiku (PIT – terapie podle Netty Engels, YWC-Yes We Can), čtení (Splývavé čtení, globální čtení) a ke každé terapii patří také pomůcky. Záleží na škole, zda je ochotna podpořit pedagoga, aby se v tomto směru vzdělal. Obecně s pomůckami by měla pomáhat SPC, která jsou přirozeným partnerem pro školy, neboť jsou součástí státní poradenské sítě.

Významně v tomto směru pomáhají i jiné neziskovky. Jejich pomoc běžné školy často váhají akceptovat, protože nezapadají do vzdělávacího systému. U dětí nejmenšího věku hraje významnou roli také síť poraden Rané péče. Neziskovky, které významně pomohly nám, jsou Rytmus a Quip.

Co byste vzkázala ostatním rodičům, kteří mají obavy, aby děti, které potřebují nějakou podporu, nebrzdily v učení jejich zdravé děti?

Vzkázala bych, aby obavu neměli, spíš naopak. Například díky naší dceři je ve třídě přítomen druhý pedagog. Také si myslím, že její přítomnost ve třídě má dobrý vliv na celý kolektiv. Existují dokonce výzkumné studie, které ukazují, že přítomnost hendikepovaného dítěte ve třídě má pozitivní vliv na vzdělávání ostatních dětí. Nejdůležitějším faktem z mého pohledu je to, že úspěšně zvládnutí inkluze vypovídá o nesmírné kvalitě a lidském přístupu paní učitelky a paní asistentky v této třídě.

Kateřina Lánská

ODMĚNY mohou snižovat vnitřní motivaci. Alespoň co se týče tvořivé práce.

Ilustrační foto: CC, World Bank Photo Collection

KOMENTÁŘ

Systém známkování může děti připravit o radost z učení

Ne všechny odměny jsou špatné, ale jestli chcete, aby lidé přistupovali k úkolům, jejich řešení vyžaduje představivost s nasazením, nechte je být. Ať to dělají po svém. Hlavně jim za to neslibujte peníze nebo jiné zajímavé ohodnocení. Říká americký esejista Daniel H. Pink. Napsal o tom už několik knih, které jsou překládány po celém světě. Svá tvrzení opírá o mnohokrát opakovaný experiment, který prokázal, že má-li někdo vykonat mechanickou práci a nabídnete mu za to odměnu, vykoná ji rád a odměnu bez problémů přijme. Když ale budete po tom samém člověku chtít, aby pracoval lépe, a přitom bude jeho úkol vyžadovat být jen minimálně zapojení kognitivních schopností, bude se jeho výsledek s narůstající odměnou zhoršovat. Naprosto nepochopitelná věc, vzpírající se zákonům ekonomického myšlení.

Tento experiment byl původně proveden na vybraných studentech americké MIT. To by mohlo vypovídat něco o této sociální skupině, spíše než o skrytých zákonitostech motivace, myslel si Pink. Když se ale později pokus opakoval např. v Indii a skončil se stejným výsledkem, učinil z toho další závěry. Vnější motivace funguje pouze v omezených případech, a pokud chceme podporovat tvůrčí myšlení, je třeba objevovat a podporovat vnitřní motivaci.

Systém vnější motivace, založený na principu cukru a biče podle Pinka, ztrácí v rychle se měnícím světě na účinnosti. Složitý svět 21. století vyžaduje kreativní přístup, schopnost přijímat změny a nové výzvy ovlivněné propojováním každodenního života s informačními technologiemi. Tuto proměnu se Pink snaží popsat, když definuje tři principy, které ovlivňují naši motivaci něčeho dosáhnout. První z nich je sílící

mu vnímáme jako natolik přirozenou, že člověk upadlý do apatie vyvolává dojem, jakoby tak trochu umřel. Je proto zajímavé slyšet, že zvlášť žáci bývají při vyučování apatičtí. Nic je nebaví a o výuku, která by jim měla přinášet stále nové podněty, nemají zájem. Kdy o tu svou přirozenou touhu rozvíjet se, která je tak intenzivně provázela v prvních letech školní docházky, přišli?

Odměna nebo úplatek?

Bohužel jen člověku se podařilo propojit učení se stresem.

touha řídit svůj vlastní život a nespolehat se na to, že mi někdo řekne, co mám dělat. Neboli potřeba autonomie. Druhou je nutkání stále se zlepšovat v tom, co dělám, čili potřeba celoživotního vzdělávání (Pink říká mistrovství), a třetí je přání, aby to, co dělám, dávalo smysl nejen mně, ale aby byla moje činnost prospěšná i někomu dalšímu.

Koncept vnitřní a vnější motivace je jen jednou z teorií, kterými se pokoušíme porozumět tomu, proč se vůbec o něco snažíme. Touhu poznávat svět kolem sebe a rozumět

„Bohužel jen člověku se podařilo propojit učení se stresem, hlavně tedy to školní učení,“ nabízí odpověď psycholožka Jana Nováčková a dodává, že odměna demotivuje, protože je podvědomě vnímána jako úplatek. „Děti kolem šestého roku se těší na to, že se budou učit. Paní učitelky na ně ale hned první týden vystartují s hvězdičkami, včeličkami, červenými puntíky... ty černé přijdou později, aby děti neodradily.“ Popisuje zavedenou praxi hodnocení v prvních třídách. Co ale tyto hvězdičky, včeličky a jedničky dětem říkájí? „Milé děti, učení není nic moc. Nikdo neočekává, že byste se učily jenom tak, samy od sebe. My víme, že vás musíme uplácet,“ odpovídá. Trvá to podle ní asi šest týdnů, kdy se z vnitřní motivace učít se, stane sběratelství známek. A z dětí zarputilí filatelisté.

Kateřina Lánská

STRATEGIE nezohledňuje potřeby dnešních dětí.

Foto: Kateřina Lánská

KOMENTÁŘ Strategie 2020 pojmenovává slabiny našeho školství

Ministerstvo školství představilo plán změn českého vzdělávacího systému. Co v něm najdeme?

Na konci května uveřejnilo MŠMT dlouhou připravovaný dokument Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020. Na jeho přípravě se začalo pracovat již v době minulé vlády, Strategie se tak stává prvním dokumentem, který předjímá nový trend české vzdělávací politiky. Řeč je o politice založené na dlouhodobém plánování; politice, která si zachovává alespoň minimální kontinuum a nebude se měnit s každým nově přichozím ministrem. Nebo v to alespoň můžeme doufat.

Strategie by především měla určovat základní rámec směřování našeho školství v příštích šesti letech. Má odrážet dlouhodobé záměry a přinášet vizi vzdělávací politiky společnou pro politiky napříč celým politickým spektrem. Tento dokument by měl být schválen v druhé polovině června. Co v něm najdeme?

Co Strategie nabízí...

Už jen proto, že na jejím znění pracovalo ministerstvo pod vedením dvou stran, které k sobě mají v rámci politického spektra poměrně daleko, ODS a ČSSD, zaslouží

si Strategie respekt. A i když se dají v dokumentu po nástupu současného vedení ministerstva najít určité změny, celkové vyznění a popsané slabiny našeho systému v něm zůstávají tak, jak je definovalo předchozí vedení. Snad jen návrhy řešení se v některých případech trochu přizpůsobily záměrům současné vlády.

Hlavní priority Strategie 2020:

Strategie stanovuje tři průřezové priority, které se v různém smyslu dotýkají všech oblastí školského systému. Ministerští úředníci chtějí systémově:

- 1. SNIŽOVAT NEROVNOSTI VE VZDĚLÁNÍ**
- 2. PODPOROVAT KVALITNÍ VÝUKU A UČITELE JAKO JEJÍ KLÍČOVÝ PŘEDPOKLAD**
- 3. ODPOVĚDNĚ A EFEKTIVNĚ ŘÍDIT VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM**

Strategie stanovuje tři průřezové priority (viz infobox), kterým se chce v následujících letech ministerstvo věnovat. Dokument říká, že se vzdělávací politika v nadcházejících šesti letech bude zaměřovat na „snižování nerovností ve vzdělávání“, pozornost ministerských úředníků se zaměří na

zvýšení kvality výuky a na podporu učitelů. Celkově se ministerstvo školství zavazuje „odpovědně a efektivně“ řídit vzdělávací systém. Velká pozornost je věnována posílení předškolního vzdělávání, otázkám předdefinování podpory pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, problémům selektivnosti vzdělávacího systému a podílu jak speciálních škol, tak víceletých gymnázií na tomto stavu. V otázce podpory učitelů ministerstvo preferuje brzké zavedení kariérního řádu a systému evaluace řízeného shora.

...a co v ní naopak chybí?

V dokumentu se bohužel nedočteme vysvětlení, proč právě tyto priority úřad zvolil jako klíčové pro nadcházející období. Nedá se také říct, že by dokument skutečně strategicky plánoval opatření, která by měla vést k odstranění popsaných problémů, pouze naznačuje směr a záměr, kudy by se měla cesta k jejich řešení ubírat.

Také se zde nedozvíme, zda si tvůrci Strategie uvědomují, že škola přestává stačit proměnám dnešní společnosti a dětí. Nevěnuje se zde ani dostatek pozornosti

PODPORA PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVY patří mezi teze, se kterými lze ve Strategii jen souhlasit.

Foto: Iva Zimová

podpoře motivace dětí k učení a otázkám hodnocení, které má na udržení zájmu o učení velký vliv. Nedostatečně jsou také řešeny otázky uznávání neformálního vzdělávání, byť se dnes děti naučí řadu věcí právě mimo školu. Obecně se dá říct, že Strategie téměř vůbec nehovoří o proměňující se roli školy a nárocích, které přináší dnešní doba.

Podpora předškolního vzdělání

„V dokumentu vítáme především podporu předškolní výchovy, kterou považujeme za klíčovou pro úspěšné nastartování vzdělávací kariéry u každého dítěte,“ říká Zuzana Ramajzlová z organizace Člověk v tísni. V současnosti se však předškolní příprava mnoha dětem v České republice nedostává. A to často těm, které by ji potřebovaly nejvíce. Žijeme totiž v zemi, kde ke kvalitnímu vzdělávání nemají všichni stejný přístup. Výuka je značně nevyrovnaná, učitelům se nedostává dostatečné podpory ani finančního ohodnocení. Decentralizovaný systém se nedokáže bránit „lidskému faktoru“, kdy volba ředitele školy mnohde podléhá politickým tlakům.

Mezi nejsilnější tvrzení, které se v oblasti rovných příležitostí ve vzdělání můžeme v současné Strategii dočíst, patří, že „ačkoliv účelem poradenských služeb je mimo jiné přispívat ke kompenzaci znevýhodnění (i podporovat talenty), za současného nastavení se paradoxně podílí na udržování selektivních prvků ve vzdělávacím systému.“ To souvisí i s faktem, že finanční prostředky jsou vázány, místo přímo na daného žáka, na školu. A nesmíme zapome-

Názor České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání

Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání (ČOSIV) oceňuje, že jednou ze tří stanovených priorit Strategie je, i v jejím přepracovaném znění, snižování nerovnosti ve vzdělávání. To je dále deklarováno jako snaha o vytvoření vzdělávacího systému, který bude účinný v prevenci a kompenzaci zdravotních, sociálních a jiných znevýhodnění a který bude usilovat o minimalizaci nerovností v dosahovaných výsledcích vzdělávání způsobených faktory, které samotný jedinec nemůže ovlivnit. Vítejme i deklarovanou podporu včasné péče a přijímání opatření proti předčasné diferenciaci vzdělávacích drah žáků.

Obavy však vzbuzuje přílišná obecnost formulovaných cílů. Hodnocení míry jejich naplňování bude přinejmenším problematické. Oproti dříve předložené verzi strategie, která byla diskutována s odbornou veřejností, se změnilo celkové pojetí dokumentu a míra rozpracování některých, dle našeho názoru klíčových, oblastí. Nezdá se, že jde o změny spíše negativní.

LENKA FELCMANOVÁ, ČOSIV

nout ani na nesmyslné, ale bohužel často slychané tvrzení, že každému je lépe „mezi svými“. Máme si myslet, že člověk s hendikepem může být úspěšný pouze mezi hendikepovanými?

Inspektor: pomocník, nikoli dráb

Přestože dokument překračuje zájmy a názory jedné politické strany nebo vládní koalice, můžeme v něm najít řadu míst, která odrážejí priority současného vedení. Kromě zavedení povinného roku předškolní výchovy, který má své oprávnění, a také kariérní řád, pojatý jako nástroj vnější motivace. K němu současný ministr Chládek na květnové konferenci Úspěch pro každého žáka prohlásil, že „musíme vytvořit systém odměňování tak, aby vrcholem systému byl inspektor.“ Inspektor má být osobou, která bude hodnotit práci ostatních učitelů a zároveň jim půjde příkladem. Nikoli dráb, ale pomocník. Pomocí má také zřízení Národní rady pro vzdělávání.

Hana Košťálová, vedoucí expertní rady projektu Pomáháme školám k úspěchu, vidí smysl podpory učitelů v tom, jaký efekt má tato podpora pro žáky a jejich učení. „Když chceme podporovat individuální přístup k žákům, měli bychom být také schopni dávat individuální podporu učitelům. Nikoli je rovnat všechny podle jednotnéhoustru,“ říká.

Takovou úvahu ale v celé Strategii nenajdete. Z dokumentu je zjevné, že rozdělování dětí do škol podle toho, jak se nám zdají být chytré, nebo hloupé, úspěšné, či neúspěšné, je dlouhodobě neúnosné. Ministerstvo si to uvědomuje a chce situaci měnit, snahu o komplexnější proměnu vzdělávacího systému a přístupu k žákům tam budete ale hledat marně. Ostatně řekl to ve svém projevu na zmíněné konferenci i Marcel Chládek: „Revoluci udělat nemůžeme.“

Kateřina Lánská • Martin Kovalčík

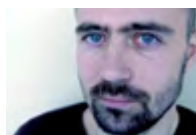

STRATEGIE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY by měla ukázat, jakým směrem se české školství vydá v dalších šesti letech.

Foto: CC, Carsten Tolkmitt

ANKETA Co si myslíte o navržené Strategii vzdělávací politiky?

Co přinesla Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 nového? V čem Vás tento ministerský dokument potěšil a co byste mu naopak, ze svého pohledu, vytkli?

Martin Šimáček,
ředitel
vládní Agentury
pro sociální
začleňování

Občas obecná až vágní, ale poskytuje jistou vizi

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 je důležitý dokument. A bude tak důležitý, jak často se o něm bude mluvit a jak často se o něj budou opírat ministři školství, úředníci a učitelé. České školství potřebuje stálou rozvojovou vizi, zatím si učitelé se zděšením každý rok vyslechnou z úst nového ministra školství několik těkajících priorit bez jasné myšlenky, co dál s českým vzdělávacím systémem.

A že je zapotřebí vize, je více než zřejmé. Školství nestíhá tempo doby. Frontální výuka a memorování zastarávající látky je k ničemu, školy musí děti učit kriticky přemýšlet, třídit a používat informace, angažovat se. To, jak vypadá české školství dnes, rozhodne o budoucnosti Česka na roky 2020, 30, 40...

A proto, i když nová strategie postrádá měřitelné indikátory, řada priorit a cílů je velmi obecná a vágní, jako celek už poskytuje jistou vizi – dobrý výhled pro české školství. Reaguje na školské nešvary – segregaci znevýhodněných dětí z běžných škol, podceňování významu předškolní přípravy, nedostatek specialistů ve školách (školských poradenských pracovištích), zastarávající systém pedagogicko-psychologického poradenství.

Velmi pozitivně hodnotím stanovení první průřezové priority, jejímž cílem je snížení nerovnosti ve vzdělávání. Strategie definuje potřebu rozvoje maximálního vzdělávacího potenciálu každého žáka. Oceňuji i trend zvyšování požadavků na kvalifikaci učitelů v mateřských školách. Nová Strategie české vzdělávací politiky směřuje k nerozdělování dětí podle kognitivních schopností do různých škol, tříd a skupin, či k redukci předčasné specializace dětí ve vzdělávání. Podporuje, aby všechny školy byly s to vzdělávat děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Směřuje k vytvoření standardů sledování individuálního pokroku u každého dítěte a k vytvoření kritérií kvalitní školy.

Tolik jen namátkou několik zajímavých priorit a cílů. Je vidět, že se na její tvorbě podíleli ti, kteří nejen učí, ale i učení a dětem rozumějí. Teď půjde o to, co s ní bude dál. V šuplíku bude k ničemu, ale jako podklad pro další diskuzi o směřování českého školství je to dobrý start.

Tomáš Feřtek,
spolupracovník
neziskové
organizace
EDUin.

Dobrý směr, horší mapa

Těch ocenitelných věcí vidím na Strategii hodně, přinejmenším ty tři hlavní priority. Snižování nerovnosti, podpora kvalitní výuky a učitelů a zaměření na řízení vzdělávacího systému. Samé důležité věci. Nerovné šance, brzké třídění na chytré a hloupé a neochota se těmi „hloupými“ víc zabývat, to je po dlouhá léta naše hlavní bolest.

Spravit to může opravdu jen kvalitní učitel v hodině, ne třeba větší přísnost při přijímacích. A celé to nebude fungovat, když

nebudeme mít osvětlené ředitele a alespoň trochu informované zřizovatele škol. Takže směr je správný, zbývá otázka, kudy k cíli vyrazíme a jestli máme dostatečně podrobnou a reálnou mapu.

Tady bych pár pochybností měl. První text Strategie byl k dispozici loni na podzim a byl to docela nadějný dokument. V té současné verzi leccos ubylo. Když začnu odzadu, tak třeba o tom, jak vzdělávat zřizovatele, aby chápali školu i jinak než jen barák, kde se musí svítit a topit, se tu nic neříká. Jak vybrat a dostat do škol dobré ředitele, se tu také nedozvíte. S kvalitou výuky a snižováním nerovností je to o malinko lepší, ale například se tu skoro neřeší, jak to udělat, aby škola uměla uznat to, co se snáz a lépe naučíme mimo ni. Jak uznávat neformální vzdělání u dětí i dospělých se tu neřeší.

A ještě jedna zásadní věc vypadla. V původním textu stálo, že škola jako budova plná dětí a učitelů postupně pozbývá při získávání informací na důležitosti. Tuhle postupující proměna školy, kterou každý z nás zažívá denně, nová verze Strategie odmítá vzít na vědomí. Jenže to je dokument na deset, dvacet let dopředu. Za tu dobu se ve škole změní nejspíš úplně všechno a zcela jistě její společenská role. Takže zabývat se tím, co uděláme v případě, že rodiče a žáci přestanou brát školu vážně, to je zcela jistě na místě. Jenže o tom tu není ani slovo. Takže směr dobrý, mapa místy trochu nehotová a nereálná.

Kristýna Titěrová,
odborná
pracovnice,
META, o.s.

Příliš mnoho cílů, mohou zapadnout ty důležité

Velmi pozitivně vnímám všechny tři průřezové priority. Z hlediska inkluzivity vzdělávacího systému jsou zásadní všechny. Snižování nerovností ve vzdělávání je z mého pohledu úkol prvořadý a systémová opatření směřující k tomuto cíli dlužíme mnoha znevýhodněným skupinám. Zároveň se ale neobejdeme bez posilování dovedností každého pedagoga, aby tu kvalitní výuku byl schopen poskytnout opravdu všem. To vnímám jako klíčový předpoklad, kterého bude ovšem v současných podmínkách složitě dosáhnout. To celé se bez efektivního a kvalitního řízení samozřejmě neobejde.

Zavedení povinného posledního roku předškolního vzdělávání a zvyšování účasti dětí ohrožených sociálním vyloučením je důležité. Stejně jako zavedení systé-

mu diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb pro děti a žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, ovšem nejen pro vyhodnocování úspěšnosti podpůrných opatření, ale zejména proto, aby na tato opatření dosahovali všichni, kdo je potřebují. Nastavení systému financování podpůrných opatření vnímám jako klíčové.

Směr je správný, zbývá otázka, kudy k cíli vyrazíme a jestli máme dostatečně podrobnou a reálnou mapu.

Samozřejmostí by pak mělo být zlepšení metodického vedení školských poradenských zařízení na systémové úrovni. V druhé prioritě je zásadní individuální podpora každého pedagoga založená na reflexi, stejně jako sdílení dobré praxe a lidrovství.

Co mi na Strategii chybí? Strategie je velmi ambiciózní, a pokud by se do roku 2020 podařila naplnit, tak je náš vzdělávací systém zřejmě na špičce v celosvětovém srovnání. Obávám se ale, že těch cílů a opatření je tam tolik, že se to nemůže v tomto

Jde o to, co s ní bude dál. V šuplíku bude k ničemu, ale jako podklad pro další diskuzi o českém školství je to dobrý start.

období podařit. A zapadnout může právě to důležité. Proto bych ocenila, v duchu méně je více, vybrat klíčová opatření, která povedou ke kvalitativnímu zlepšení v cílových oblastech. Chybí mi tam také hierarchizace jednotlivých opatření a odhad nákladů, protože většina těch opatření bude něco stát, a také máme-li na to zdroje. Zároveň mám obavu nebo nejistotu, kdo na MŠMT bude tento smělý strategický dokument naplňovat.

Tomáš Habart,
zástupce ředitele,
program Varianty
organizace
Člověk v tísni

Prašná pěšina, nebo bezpečná cesta?

Uvedené poznámky se týkají jen priority „snižování nerovností ve vzdělávání“,

z toho jen oblasti předškolního a základního vzdělávání, které jsou pochopitelně naprosto klíčové pro naplňování potřeb dětí označovaných jako žáci se sociálním znevýhodněním. Jelikož předškolního vzdělávání se těmto dětem výrazně nedostává, základní škola bývá prvním, ale bohužel často i posledním vzděláváním, kterým tyto děti projdou.

1. Pozitivní je již samotný fakt, že se téma snižování nerovností dostalo mezi tři priority strategie. Materiál je bohužel značně obecný, je jen ukazatelem cesty. Sice dobrým směrem, ovšem zároveň cesty, která potřebuje nemalé stavební úpravy. A při příliš volném zadání hrozí, že výstupem může být cokoli mezi prašnou pěšinou a kýženou bezpečnou cestou dle parametrů 21. století.

2. Materiál správně vychází z definování vize vzdělávání a odkazuje na relevantní zdroje (mohlo by jich být zmíněno o něco více). Je dobře, že zmiňuje nezbytné výchozí teze pro snižování nerovností, např. že kvalitní výuka musí být dostupná každému dítěti v každé škole, nebo že nejde jen o intervence k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Bohužel již zde není dále rozpracováno, v čem je kvalita spatřována či jak konkrétně bude podpořena inkluzivita celého systému.

3. Z převážně obecných doporučení vyčnívají i některá značně konkrétní, ovšem chybí zdůvodnění, proč zrovna u nich došlo ke konkretizaci. Rovněž se nabízí otázka, proč nejsou zmiňovány i jiné alternativy, např. vedle povinného předškolního ročníku naopak prodloužení povinné školní docházky směrem do současného středního vzdělávání (do něhož zmínění žáci málokdy přecházejí a které dokončují spíše ojediněle)?

4. S ohledem na oprávněnou kritiku nedostatečné předškolní péče, jejíž využívání by mělo pozitivní dopad na „eliminaci hendikepů, které si děti přinášejí z rodiny“, postrádám návrh podpory rodičů, kteří nemohou, nezvládají, či neumějí být dostatečnou oporou v žádoucím rozvoji dětí. Podpora rodičů se samozřejmě netýká jen předškolního vzdělávání.

5. Poslední věcí, kterou současné Strategie vzdělávací politiky České republiky vytýkám, je pak fakt, že v ní nejsou zmíněna některá závažná a zásadní témata související se zvýšením inkluzivity celého systému: otázka paralelní existence řady typů škol, vzdělávání dětí v ústavní péči apod.

PROBLÉMY DĚTÍ S ADHD nevyplývají z nevychovanosti. Jen hledají způsob, jak uspět v pro ně nesrozumitelném světě. *Ilustrační foto: CC, Lars Plougmann*

ANALÝZA **Hyperaktivita je nejsilnější u dětí ve školním věku**

Děti s ADHD vnímají jinak čas i vztahy. Těžko se orientují v běžných, každodenních situacích. Jejich zvýšenou citlivost a potřebu jasných pravidel musíme mít stále na paměti.

S jistou dávkou nadsázky by bylo možné říci, že ADHD je jakýmsi zaklínadlem a zároveň strašákem současného školství. Tato čtyři písmena vzbuzují širokou paletu reakcí - od odmítání existence těchto poruch až po hledání viníka na straně školy, rodiny, společnosti nebo přírody. Názory se různí, faktem však je, že cosi jako soubor poruch, které dnes nazýváme ADHD, tady dlouho byl, je a hned tak nezmizí. Co to tedy ADHD znamená a jak s ním nakládat?

Najít svoji roli

ADHD je zkratka anglického „Attention Deficit Hyperactivity Disorders“ nebo-li Porucha pozornosti s hyperaktivitou. Patří mezi neurovývojové poruchy charakterizované nesoustředěností, nepozorností, impulzivitou a nadměrnou aktivitou. Projevují se již od raného dětství, nejvíce však ve školním věku. Výskyt je o něco vyšší u chlapců než u dívek, přičemž asi v polovině případů přetrvávají do dospělosti. Příčiny ADHD nejsou zcela známy. Na jejich vzniku se nejspíše podílejí jak vlivy genetické, tak vlivy prostředí.

ADHD bývají doprovázeny různými formami poruch učení, stejně jako nerovnoměrným, zejména mentálním, vývojem. V některých případech bývá diagnóza ADHD základem rozvoje tzv. poruch chování. Jedná se o poruchy zahrnující celou řadu projevů, od neklidného chování až po různé projevy agrese a sociálně patologické jevy. Tyto poruchy se však většinou roz-

dospělých i vrstevníků, a to často formou konfliktů. Bývají agresivní, neschopné se soustředit na určitou činnost déle než pár vteřin, přecházejí z jedné akce do druhé, aniž by předešlou ukončily, nedaří se jim zařadit se do společné práce ve skupině. Na mnoho situací, obzvláště těch, kdy něco není podle jejich představ, reagují neadekvátně, často křikem, brekem, vztekem.

“ Pochopit odlišnost

Konkrétní podstatou těchto poruch je omezené a zkreslené vnímání, a to jak světa okolo sebe, tak i sebe samých.

”

víjejí ještě v kombinaci s narušeným prostředím, neadekvátní výchovou, dalšími osobnostními dispozicemi, případně jinými nepříznivými vlivy.

Na první pohled se v případě ADHD jedná o neklidné a obtížně zvladatelné děti, neustále se domáhající pozornosti

Konkrétní podstatou těchto poruch je omezené a zkreslené vnímání, a to jak světa okolo sebe, tak i sebe samých. To s sebou přináší zcela jinou citlivost k vnějším a vnitřním podnětům - od odlišně nastaveného prahu bolesti, který bývá zvýšený, až po jiné vnímání času a prostoru. Tyto děti odlišně propojují souvislosti, obtížně chápou běžně vnímané posloupnosti příčiny a následku. V důsledku nerovnoměrného vývoje mají obvykle tendenci reagovat v některých případech až nepochopitelně jako děti o řadu let mladší, v jiných naopak mohou překvapit až neuvěřitelně zralým náhledem.

JE POTŘEBA, ABY VŠICHNI ZÚČASTNĚNÍ SPOLUPRACOVALI. Učitelé, speciální pedagog, výchovný poradce i rodina.

Ilustrační foto: CC, Fifth Fleet

Tato fakta vedou k nutnosti velmi specifického přístupu ze strany okolí, ať už se jedná o rodiče, vychovatele, učitele nebo jiné odborníky. Především je zapotřebí, i přes určité podobnosti v projevech, individuální přístup u každého dítěte. Konkrétně to znamená dostatečné zmapování a průběžné doplňování informací o jeho možnostech a potenciálu a hledání funkčních strategií, které by mu umožnily zvládat situace a nároky všedního dne.

Nejsou nevychovaní

Stále znovu je zapotřebí si uvědomovat, že problémy těchto dětí nevyplynou z nevychovanosti, nedělají nám žádné naschvály a už vůbec se nejedná o psychopatické jedince. Z jejich strany jde spíše o hledání možností a způsobů, jak uspět ve velmi těžko pochopitelném a mnohdy málo srozumitelném světě. Jako pomoc v tomto tápání, a zároveň i účinný nástroj při práci s nimi, se jeví dodržování jasné struktury, hranic a srozumitelných pravidel.

Zdánlivě paradoxně však zároveň napomáhá i nedirektivní přístup a podpora toho, co se daří a funguje, byť jde často na první pohled „pouze“ o drobné detaily. Obecně lze říci, že v momentě, kdy se soustředíme na to, co se daří, nejsme nuceni věnovat tolik času a energie všem „selháním“, což pozitivně ovlivňuje jak naše prožívání, tak posléze i prožívání dětí. To znamená, že snížili-li se tlak, úzkost, nervozita a podrážděnost na straně rodičů, učitelů a vychovatelů, velmi výrazně se zlepšil stav a projevy dětí.

Na druhou stranu je z výše uvedeného patrné, že práce s těmito dětmi vyžaduje daleko více času a energie, než je tomu v případě „průměrné“ populace. Z dlouhodobých zkušeností mnoha rodin i odborníků vyplývá, že nejúčinnějším postupem je proto týmová spolupráce zahrnující rodinu, školu a další odborníky z řad speciálních pedagogů, psychologů a mnohdy také terapeutů. Zároveň je, s ohledem na obvyklou náročnost a složitost

asistentů a případové porady, kterých se, kromě učitelů a asistentů, účastní také výchovný poradce a školní psycholog.

Samostatnou kapitolou je užití ve školství, stále ještě opomíjeného a nepochopeného nástroje, supervize pod vedením externího supervizora. Supervize, navzdory svému původnímu významu, nemá povahu kontroly nebo řízení, ale může být naopak zdrojem velmi cenných postřehů a zpětných vazeb. Podporuje rozvoj a hledání nových přístupů a možností, nejen ve směru práce s dítětem, ale i s ohledem na péči o učitele samotné.

3-7

tolik procent dětí trpí ADHD. Třikrát častěji postihuje chlapce než dívky, v 40-50% přetrvává do dospělosti.

případů, důležité, aby tato spolupráce probíhala v co nejvíce partnerském duchu s neustálou připomínkou, že všem zúčastněným jde o společný cíl – o pomoc dítěti.

Podpora ve škole

To vše platí i pro samotné prostředí školy. I zde je podstatou týmová spolupráce mezi všemi zúčastněnými učiteli, s akcentem na třídního učitele, výchovného poradce a školního psychologa. Samozřejmostí by měla být i podpora ze strany vedení školy. Škola, jakožto zcela zásadní výchovně-vzdělávací instituce, může otevřeným, partnerským a kooperativním přístupem významně přispět ke zlepšení situace dítěte. Kromě individuálního přístupu k dítěti pomůže i úprava vzdělávacího plánu, přítomnost

Z podstaty problematiky, náročnosti a komplexnosti případů rovněž vyplývá, že ani sebevzdělanější, sebezkušenější a sebeschopnější odborník nemůže být vždy a za každých okolností schopen sám nalézt to jediné, pravé a skutečné řešení situace toho či onoho dítěte s ADHD. Není tudíž zpochybněním naší kompetence, nevíme-li si někdy rady, tápeme-li, potřebujeme-li radu nebo pomoc. Stejně tak, cítíme-li se vyčerpaní nebo nejistí. Selháním naší kompetence ovšem je, pokud tyto přirozené projevy přehlídíme, popíráme a nesnažíme se o aktivní hledání možností a nástrojů, jak se s nimi vypořádat. A to jak v případě nás samotných, tak i našich kolegů. Tímto aspektem se práce s dětmi s ADHD, ať už s touto kategorií souhlasíme či nikoli, zcela shoduje s jakoukoli jinou činností v pomáhajících profesích.

Štěpán Smolík
zakládající člen a člen Výkonného
výboru Asociace dramaterapeutů ČR

ZAČLENIT HYPERAKTIVNÍ DÍTĚ do běžné třídy, kde je kolem 30 žáků, je takřka nemožné.

Ilustrační foto: CC, Phil Roeder

REPORTÁŽ **Lidové noviny: Jak najít školu pro hyperaktivní dítě**

Ideálním prostředím pro děti s poruchou pozornosti je malá třída a zkušený speciální pedagog.

Usměvavé učitelky, ochotní žáci vyšších ročníků, básničky, na špejli nalepená zvířátka a lehce nervózní rodiče. Tak si zápis do první třídy základní školy pamatuji ze svého mládí a tak jsem si ho přála i pro svého syna. Život nám ale připravil jiný zážitek. Zápisů jsme absolvovali zhruba pět. Můj syn má těžší formu hyperaktivity a to ho v podstatě diskvalifikuje z klasické výuky.

Ideální školní prostředí pro syna je, vzhledem k jeho diagnóze, malá třída a zkušený speciální pedagog, který spolupracuje s asistentem, zároveň ale zvládne zprostředkovat dítěti běžný vzdělávací program. Protože syn sice trpí poruchou pozornosti, to však nijak neovlivňuje jeho inteligenci. Jenže takových škol je málo. Hledání a zápis se tak pro nás stal vším jiným, než pohodovou přípravou na iniciační přerod předškoláka ve školáka.

Plné třídy

Na komplikovanost výběru ideální školy pro děti s poruchami pozornosti (označované zkratkou ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorders) upozorňuje i psycholožka Eliška Kulhánková ze Speciálního

pedagogického centra Arabská v Praze 6. „Současná situace bohužel takovým dětem není nakloněna,“ říká. Je to jednak kvůli silným ročníkům a také kvůli tomu, že školy, které by byly ochotné přijmout dítě vymykající se normě, musejí primárně přijímat děti ze své spádové oblasti.

43 352

tolik dětí se speciál. vzdělávacími potřebami navštěvovalo letos, podle údajů MŠMT, běžné školy. V roce 2006 to bylo 40 888. Letos tvořily tyto děti 5,2 procenta žáků všech běžných škol, v roce 2006 to bylo 5,1 procenta.

I proto by se rodiče podle psycholožky měli zabývat výběrem školy minimálně rok před nástupem prvňáka do školy.

To samé si myslí i Terezie Pemová, která se v rámci Institutu pro studium a terapii hyperaktivity a poruch pozornosti dlouhodobě specializuje na problemati-

ku dětí s ADHD. „V podstatě se opakuje situace, která byla ještě nedávno v oblasti předškolní výchovy. Nastupují silné populační ročníky a mnohé školy zájem rodičů uspokojí jen těžko. Třídy jsou skutečně naplněné na maximum.“ Do takové třídy je pak takřka nemožné začlenit hyperaktivní dítě.

Nakonec jsme našli...

Že nejde pouze o planá slova, jsme pocítili, když jsme jeden ze zápisů absolvovali v naší spádové škole v Praze 5. Otevírali tam pouze jednu třídu a paní ředitelka byla ohledně přijetí, tedy spíše nepřijetí našeho syna, poměrně rezolutní. Ze školy jsme si odnesli papír: „Nepřijet.“

I vzhledem k několika předešlým neúspěchům, kdy nás ze škol vyřadili, tentokrát kvůli „nespádovosti“, jsme se o pomoc obrátili na městskou část, která se o nástup syna do školy musí dle zákona postarat. Tam jsme dostali doporučení ne sice na školu v naší městské části, protože tam žádná taková není, ale na druhý konec města, kde nakonec syna přijali. Byla to pro nás taková malá výhra v bingu.

ŠKOLA, KTERÁ ZAČLEŇUJE děti se speciálními vzdělávacími potřebami sice může získat vyšší dotace, včetně příspěvku na mzdu asistenta pedagoga, realita ale bývá bohužel často naprosto odlišná.

Ilustrační foto: CC, MVH-Dayton

V září můj syn nastoupí do malé třídy, kde bude maximálně šest dětí, bude mít tolik potřebného asistenta a bude se vzdělávat podle běžného vzdělávacího programu. Přijala ho Modrá škola v Praze 4, která je určena pro děti s různými typy poruch.

Jako na houpačce

V České republice počet dětí se speciálními potřebami, začleněných do běžných tříd, od roku 2006 stoupá. Podle údajů ministerstva školství navštěvuje letos základní školy 43 352 těchto dětí, což tvoří 5,2 procenta. O jeden rok dříve to bylo 40 888, tedy 5,1 procenta.

Mezi pražské školy, které se nebojí inkluze, patří také Základní škola Londýnská. Podle ředitele Martina Ševčíka platí u začleňovaných dětí dvojnásobně, že vzdělávání je efektivnější, když je nastartovaná dobrá spolupráce s rodinou. „Inkluze žáků s výraznějšími poruchami chování je jako na houpačce, jednou se daří, podruhé nikoliv, vždy velmi záleží na přístupu rodičů,“ konstatoval Martin Ševčík.

V letošním roce škola přijala čtyřicet čtyři dětí, z toho sedm bylo s poruchami chování. O dva roky dříve to přitom bylo patnáct dětí z padesáti tříd. Podle ředitele jsou početní výkyvy jen náhodné. „Je to věc, kterou nijak neovlivníme.“ Koho přijme a koho ne, si škola u spádových dětí

nemůže vybírat. U nespádových dětí se rozhoduje podle aktuální kapacity. Vybírat si jednodušší případy by ale Ševčíkovi přišlo nemorální.

Až moc komplikací

Současný systém péče o děti s poruchou pozornosti má podle Terezie Pemové obrovské slabiny. Škola, která začleňuje děti se speciálními vzdělávacími potřebami, sice může získat vyšší dotace, včetně příspěvku na mzdu asistenta pedagoga, realita ale bývá bohužel často naprosto odlišná.

Třídy jsou v současnosti naplněny na maximum. Začlenit do takového prostředí hyperaktivního dítě je takřka nemožné.

„Rozhodování o finančním příspěvku na asistenta pedagoga je v kompetenci krajských úřadů, které ale peníze přidělují bez jasné metodiky,“ kritizuje současnou praxi Terezie Pemová. Když finanční prostředky od kraje nedostanou, musejí školy platit pomoc pro žáky ze svého. Odrazuje je ale zvýšená administrativní zátěž. Nakonec tak v mnoha případech záleží především na řediteli školy, jak se k začlenění dětí se speciálními potřebami postaví.

Psycholožka Kulhánková zároveň upozorňuje, že pro rodiče dětí s poruchou hyperaktivity není vhodné volit ani alternativní vzdělávací směry, ke kterým to rodiče, znechucené státním školstvím, přirozeně táhne. „Z našich zkušeností se nepřikláníme k alternativním pedagogickým směrům, jako je například Montessori. V praxi nejsou pro hyperaktivní děti užitečné. Mají totiž potíže se seberegulací a potřebují naopak předem daná pravidla a důsledný systém, ve kterém dokážou fungovat,“ upozorňuje paní psycholožka.

“ Sice ochotní, ale říkají ne

Na zápis mého syna jsme se připravovali více než rok předem. Většina námi oslovených ředitelů, jejich zástupců či školních psychologů byla velmi ochotná, všechny školy nám také umožnily schůzku předem, kde jsme mohli nástup našeho syna probrat.

Na co jsme ale ve všech těchto případech narazili, byly finanční limity zařízení a skutečnost, že tyto školy by sice chtěly integrovat, ale možnosti mají bohužel omezené. Při současné situaci v českém školství k tomu prý prostě nemají vhodné podmínky.

TEREZA ČAPKOVÁ,
autorka je redaktorkou online deníku E15,
článek vyšel v Lidových novinách pod
názvem „Prvňáčci, o které není zájem.“

INVESTICE DO ROZVOJE A VZDĚLÁVÁNÍ

Časopis ZVONÍ! vznikl jako součást projektu Pojďte do školky!
Projektu se účastní tyto organizace: Člověk v tísni, o.p.s., IQ Roma servis, Cheiron T, o.p.s.,
Diecézní charita Brno, pobočka Jihlava, Tady a teď, o.p.s., Sdružení sociálních asistentů,
Diakonie ČCE Vsetín, Salinger, o.s. a Amalthea, o.s.

Redakce: Martin Kovalčík, Kateřina Lánská, Bohdana Bělorová. Grafická úprava: Jiří Novák.
Vydává Člověk v tísni, o.p.s., Šafaříkova 24, Praha 2, PSČ: 120 00. Kontakt: martin.kovalcik@clovekvtsni.cz